

Донецький державний університет внутрішніх справ
Луганський навчально-науковий інститут
імені Е.О. Дідоренка

КРИМІНОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Заснований у 2006 році

Випуск 13

Міжнародні злочини російської федерації на території України

Івано-Франківськ – 2023

УДК 343.1/0.8: 341.3; 341.4

К 82

Редакційна колегія:

головний редактор – канд. філос. наук В. Поклад
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Члени редакційної колегії:

Є. Головаха, д-р соц. наук (м. Київ, Україна); О. Дудоров, д-р юрид. наук (м. Київ, Україна); О. Костенко, д-р юрид. наук (м. Київ, Україна); Г. Курі, д-р психології (м. Фрайбург, Німеччина); О. Литвинов, д-р юрид. наук (м. Івано-Франківськ, Україна); О. Мартиненко, д-р юрид. наук (м. Київ, Україна); Є. Назимко, д-р юрид. наук (м. Кропивницький, Україна); Ю. Орлов, д-р юрид. наук (м. Харків, Україна); Є. Письменський, д-р юрид. наук (м. Івано-Франківськ, Україна); І. Рущенко, д-р соц. наук (м. Харків, Україна); Н. Хайруліна, канд. філол. наук (м. Івано-Франківськ, Україна).

Кримінологічні дослідження : збірник наук. праць / [гол. ред. В. Поклад, канд. філос. наук]; Луган. навч.-наук. інст. імені Е. О. Дідоренка Донецьк. держ. універ. внутр. справ. – Івано-Франківськ-Кропивницький: РВВ ДонДУВС, 2023. – Вип. 13 : Міжнародні злочини російської федерації на території України. – 384 с.

К 82

Збірник містить доповіді й наукові статті, представлені на міжвузівській науково-практичній конференції «Міжнародні злочини російської федерації на території України» (м. Івано-Франківськ, 28 жовтня 2022 року), а також роботи учасників конкурсу кримінологічних досліджень молодих учених (2022 р.). Збірник розрахований на вчених, ад'юнктів, аспірантів, курсантів і студентів, а також тих, хто зацікавлений у дослідженні причин та умов злочинності й заходів її попередження.

Усі статті представлено в авторській редакції

*Рекомендовано до друку вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 15 від 27 квітня 2023 року).*

УДК 343.1/0.8: 341.3; 341.4

ISBN 978-617-616-114-1

© Луганський ННІ імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету
внутрішніх справ, 2023

УДК: 341.4+343.2/343.337

Марін О. К.,

кандидат юридичних наук, доцент Львівського
національного університету імені Івана Франка
(м. Львів, Україна)

e-mail: oleksandr.marin@lnu.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3463-8523>

**ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ
МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглянуто проблеми дієвості міжнародного кримінального права в частині каральної здатності відповідних положень. Проаналізовано потенційні проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права в національне кримінальне законодавство та застосування таких «пропущених через призму кримінального права» положень державними юрисдикційними інституціями. Висновано, що найкращим виходом із ситуації, що склалася наразі, є негайна ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду та розробка й прийняття закону про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини (чи злочини за міжнародним правом). У разі прийняття іншого рішення – одного з двох наведених у цій роботі законопроектів, українська держава повинна вирішити процедурним шляхом колізію, яка складається при прийнятті двох законів, спрямованих на урегулювання одного питання. Щодо зворотної дії кримінального закону в часі, до внесення змін до

Конституції України, подолати обмеження, визначені в Основному законі, правовим шляхом не видається можливим. Проте ситуація дещо спрощується з урахуванням максимально абстрактної наявної заборони в чинній редакції ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни».

Ключові слова: війна, міжнародне кримінальне право, імплементація, закон про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини, зворотна дія закону в часі, кримінальний кодекс.

Повномасштабне вторгнення в Україну, що розпочалося 24.02.2022 року, різко актуалізувало проблему дії та дієвості міжнародного кримінального права як надбання цивілізованого людства. І якщо запобіжна сила цього правового інструменту виявилася неефективною, то каральна потребує певного часу, щоб довести свою придатність.

Щодо запобіжної сили міжнародного кримінального права, то залишимо це питання фахівцям-міжнародникам. З приводу каральної здатності відповідних положень, то вони, як видається, можуть проявлятися у двох взаємопов'язаних напрямках: 1) пряма дія норм міжнародного кримінального права через міжнародно-правові інституції (Міжнародний кримінальний суд, Трибунали *ad hoc* тощо); 2) впровадження норм міжнародного кримінального права в національне кримінальне законодавство та застосування таких «пропущених через призму кримінального права» положень державними юрисдикційними інституціями вже як норм національного права.

Саме про другий вектор дії, активності міжнародного кримінального права і буде йти мова в цій роботі.

Очевидно, що ефективному виконанню своєї каральної функції міжнародним кримінальним правом із використанням юрисдикційних інституцій держави, мала би передувати належна імплементація положень міжнародного кримінального права в національне кримінальне законодавство. Оцінюючи стан такої імплементації, варто підтримати висловлену думку про те, що вона, м'яко кажучи, не відповідає сучасним потребам, є відображенням радянської правової системи. За обґрунтованим твердженням М.І. Хавронюка «... починаючи з 2014 року українському законодавцю треба було остаточно відмовитися від принизливого наслідування радянського та російського законодавчого досвіду. Однак до сьогодні статті 436, 437-442 КК України майже слово в слово повторюють статті 353, 354, 355-358 КК рф, – так, ніби містять зразкові тексти» [1].

Потреба в оновленні відповідних положень стверджувалася багатьма вченими та підтверджена практикою законотворення: у правовій системі України є два масштабних законопроекти, присвячені вирішенню цього питання. Спочатку 27 грудня 2019 року зареєстровано законопроект № 2689 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права». Не вдаючись до змісту цього проекту, зауважимо, що з нього розпочалися політико-правові проблеми імплементації норм міжнародного кримінального права. Якщо бути ще точнішим – проблеми розпочалися із нератифікації Рим-

ського статуту Міжнародного кримінального суду. Стосовно законопроєкту № 2889 необхідно зазначити, що він 20 травня 2021 року був прийнятий як Закон України та 07 червня підписаний Головою Верховної Ради України й направлений на підпис Президентові України, де й перебуває до сих пір без руху. Ці два факти: нератифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду та непідписання Закону, спрямованого на імплементацію положень Міжнародного кримінального права, – свідчать про відсутність політичної волі на таку імплементацію. Причини не оголошуються, але, за твердженням Міністра юстиції України Дениса Малюська «Римський статут, який лежить в основі роботи Міжнародного кримінального суду, Україна ратифікує після війни, тому що, внаслідок внутрішніх проблем з комунікаціями, в українських військових сформувався про цей документ хибна думка, яку неможливо змінити в умовах воєнного стану» [2]. Дивна позиція державного чиновника, який очолює Міністерство юстиції.

Нератифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду позбавляє правову систему України користуватися цим міжнародним договором, відповідно до ст. 9 Конституції України, як формальним джерелом (формою) права. Однак, нічого не перешкоджає використовувати його положення як джерело права в змістовному сенсі, у власному смислі слова. З цих позицій, імовірно, виходив законодавець, формулюючи положення проігнорованого Президентом України законопроєкту № 2689. З огляду на це, і діяв український Кабінет Міністрів, формулюючи положення законопроєкту № 7290 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України

та Кримінального процесуального кодексу України», що зареєстрований у парламенті 14 квітня 2022 року та включений у порядок денний 06 вересня 2022 року. Обидва законопроекти містять положення, які так чи інакше відображають основні положення Римського статуту. Відмінність між ними є, і вона, на думку аналітиків, достатньо істотна [3]. Однак в цілому обидва ці акти спрямовано на імплементацію у кримінальне законодавство України положень Міжнародного кримінального права.

Дивна ситуація з правової точки зору станеться в разі прийняття Верховною Радою України кабмінівського законопроект № 7290. Тоді в Президента України «на столі» опиняться два різні документи однакової юридичної сили, спрямовані на урегулювання одного й того ж питання і такі, що відображають волю одного й того ж законодавця, яка відрізняється не лише формально (формальні реквізити нормативно-правового акту, кількість змін у КК, номери статей тощо), а й за змістом. Чи може Президент обирати, який документ підписати й оприлюднити? Який з цих документів буде відображати «справжню волю законодавця»? Простої відповіді на це питання немає, а вся ця ситуація із імплементацією положень міжнародного кримінального права в національне кримінальне законодавство ставить під серйозний сумнів легітимність внесених у КК змін, що в сукупності із «кульгавою» національною системою кримінальної юстиції потенційно знизить ефективність каральної дії кримінального права.

Наступною істотною, як видається, перепоною в ефективній реалізації каральної функції національного кри-

мінального права у частині протидії міжнародним злочинам, є усталена в доктрині кримінального права та відображена у ст. 3 КК України позиція щодо монополії Кримінального кодексу на нормативну регламентації кримінальної відповідальності в Україні. Повторювати її основні постулати не видається потрібним, та й сам характер обидвох законопроектів (і № 2689, і № 7290) говорить про безумовну підтримку цієї доктрини – зміни пропонується внести у чинний КК України.

Основний масив змін пропонується внести в статті Розділу XX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», сформулювавши склади відповідних кримінальних правопорушень згідно до положень міжнародного кримінального права. У Загальній частині КК України пропонується, фактично, обмежити «заходи заохочення» до відповідних злочинів та у законопроекті № 2689 до того ще й удосконалити універсальний принцип дії кримінального закону та окремі положення інституту причетності до кримінального правопорушення. Таким чином, основні специфічні положення міжнародного кримінального права будуть «перенесені» в чинне законодавство. При тому спостерігатиметься така проблема: більшість суспільно-небезпечних діянь, які відобразатимуться в статтях Розділу XX Особливої частини КК України, уже передбачені як кримінальні правопорушення в статтях інших Розділів кримінального закону – і кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, і проти волі, честі та гідності, і проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, і

проти власності, і проти встановленого порядку несення військової служби тощо.

Під час застосування чинного Кримінального кодексу вже виникають ситуації невинуватеної конкуренції кримінально-правових норм, які передбачені в статтях, що стали результатом імплементації положень міжнародного кримінального та гуманітарного права, вирішення яких не можна обґрунтувати звичними правилами подолання конкуренції кримінально-правових норм [4]. Із прийняттям будь-якого з наведених законопроектів, таких ситуацій виникне іще більше – і це вже не конкуренція кримінально-правових норм, а їх колізія.

Жоден із наведених законопроектів не містить положень, які б мали колізійний характер – так званих колізійних норм – різновидів спеціалізованих норм, що встановлюють правила вибору норми права, що підлягає застосуванню при наявності суперечності між ними, у разі спрямованості на регулювання однакових фактичних обставин.

Для того щоб хоч якось забезпечити формальні ознаки для розмежування норм, які перебувають у колізії, автори обидвох законопроектів формулюють величезні примітки до статей Особливої частини КК, у яких відображають основні поняття з міжнародного кримінального права, використання яких хоча б потенційно дасть змогу правозастосовувачу обмежити сферу застосування відповідних кримінально-правових норм. Прикладом такої ситуації є запропонована в законопроекті № 7290 редакція ст. 438 «Воєнні злочини проти особи», яка містить три частини, п'ятнадцять пунктів та дев'ять пунктів при-

мітки до статті. Узагалі з тринадцяти введених (викладених у новій редакції) статей Особливої частини в законопроекті № 7290 лише чотири статті не містять примітки, дев'ять – усього, відповідно, 28 пунктів, деякі з яких мають ще й підпункти. Таким чином, «допоміжного» нормативного матеріалу фактично запропоновано більше, ніж основного. Це може свідчити про намагання запропонувати більш-менш чітку систему нормативної регламентації, яка «вплетена» в міжнародне гуманітарне та кримінальне право. Однак така спроба, як видається, є не надто вдалою, адже створює надмір нормативної регламентації, пропонує конструкції, які не властиві національному кримінальному праву та створюють деталізоване казуїстичне регулювання із всіма недоліками, які йому властиві.

Іншими словами, законодавець за допомогою «приміток» намагатиметься визначити різні сфери застосування положень одного кодифікованого нормативно-правового акту – КК України. Не думаю, що така ситуація сприятиме ефективному правозастосуванню. У цьому контексті варто запропонувати «кричущу» у своїй адекватності форму розв'язання потенційного конфлікту положень одного нормативно-правового акту: розвести їх по різних законах. Давайте залишимо традиційне кримінальне право мирному часу, а для часу війни – змістовної підстави застосування міжнародного кримінального та гуманітарного права – приймемо спеціальний закон про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини. Прецедент цьому є у правовій системі ФРН, де поряд із Кримінальним уложенням діє своєрідний Кодекс

злочинів проти міжнародного права (нім. – Völkerstrafgesetzbuch, VStGB). Цей спеціальний закон у § 1 «Сфера застосування» визначає, що цей закон застосовується до всіх злочинів проти міжнародного права, зазначених у ньому... [5]. Таким чином, закон містить колізійне положення, яке відкриває сферу дії ратифікованого міжнародного права зі своїми поняттями та категоріями, які не потребують дослівного відтворення у звичному кримінальному праві. Причому, для німецького законодавця очевидним є те, що спеціальний закон не може врегулювати всіх кримінально-правових проблем, які виникнуть під час його застосування органами національної кримінальної юстиції. Для цього положення національного кримінального права використовується для правової регламентації загальних кримінально-правових проблем. Таке розв'язання потенційного конфлікту кримінально-правових систем передбачене у § 2 аналізованого закону: «загальне кримінальне право застосовується до правопорушень, передбачених цим законом, якщо цей закон не містить спеціальних положень у розділах 1,3-5 та 13 абз. 4» [5]. Тож не бачимо жодних перешкод перейняти цей досвід німецьких колег у правову систему України. При тому монополія КК на регулювання питань кримінальної відповідальності в Україні не може визнаватися перепоною на шляху ефективній протидії злочинам в цілому та міжнародним злочинам у контексті розглядуваної проблеми. Від такої монополії можна або навіть потрібно відмовитись [6].

Ще однією проблемою, яка, без сумнівів, є в імплементатії положень міжнародного кримінального права в чинне кримінальне законодавство – несвоечасність. Така

імплементация повинна була бути проведена «на вчора», а точніше, на лютий 2014 року, коли розпочалася агресія російської федерації проти України. Вчасність чи невчасність використання правових інструментів протидії злочинності, крім політичного аспекту, має й суто юридичний – проблему дії закону в часі. І знов, немає змісту відтворювати нормативні та доктринальні положення щодо цього аспекту активності кримінального закону, вони всім відомі. Відомі вони також й авторам законопроектів, які піддаються аналізу. Саме тому в них ми зустрічаємо положення, присвячені «особливостям» дії цих законопроектів у часі в разі їх прийняття. Так хронологічно перший законопроект № 2689 пропонує Прикінцеві та перехідні положення КК доповнити розділом III такого змісту: 1. Якщо діяння, передбачені в статтях 437 та 438-5 і 442 та 442-1 цього Кодексу на момент їх вчинення не визнавалися злочином, відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність, проте визнавалися злочином геноциду, злочином агресії, злочином проти людяності або воєнним злочином за міжнародним правом, то, вважається, що такі діяння на час їх вчинення визнавалися такими, що є злочином, відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність [7]. Законопроект № 7290 містить аналогічне положення, яке дослівно відтворює наведене. Крім того, законопроект пропонує розділ II Прикінцевих та перехідних положень доповнити пунктом 23 такого змісту: «Заміна нумерації статей 432, 433, 435 Кримінального кодексу України відповідно на статті 438-1, 438, 438-4 Кримінального кодексу України не має наслідком скасування кримінальної протиправності таких діянь» [8].

Чи достатньо таких вказівок у тексті закону для того, щоб подолати проблему «зворотної дії закону в часі»? Видається, що ні. По-перше, справді, зміна нумерації статей чи інших структурно-реквізитних характеристик кримінально-правових заборон, що не впливають на інтенсивність кримінальної відповідальності, не тягне скасування кримінальної протиправності та розв'язується за правилами, визначеними у ст. 5 КК України.

Інакше вирішується питання, якщо в результаті появи у КК України нових кримінально-правових положень криміналізовано поведінку, яка на момент вчинення не визнавалася злочином, відповідно до законодавства України про кримінальну відповідальність, проте визнавались злочином геноциду, злочином агресії, злочином проти людяності або воєнним злочином за міжнародним правом. Законопроекти пропонують надавати закону в такому випадку зворотної дії. Така пропозиція, незважаючи на намагання законодавця певним чином відтворити успіх Нюрнберзького процесу, має сумнівну конституційність. Нагадаємо, Конституція України в ст. 58 визначає, що ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавались законом як правопорушення. Це конституційне положення має офіційне тлумачення в рішеннях Конституційного Суду України. Так, у п.1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України № 6-рп/2000 від 19.04.2000 року у «справі про зворотну дію кримінального закону в часі» зазначається, що положення статті 58 Конституції України, з урахуванням вимог пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, треба розуміти так, що виключно законами

України визначаються діяння, як є злочинами, та встановлюється відповідальність за їх вчинення. Такі закони мають зворотню дію в часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують кримінальну відповідальність особи [9]. Таким чином, положення, які справді встановлюють кримінальну відповідальність (криміналізують поведінку) або посилюють її будь-яким чином, зворотної дії не матимуть, відповідно до прямої дії норм Конституції України.

Виходом із цієї ситуації, як видається, є або внесення змін до Конституції України із відтворенням положення ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якому зазначено, що нікого не може бути визнано винним у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення на підставі будь-якої дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення, згідно з національним законом або міжнародним правом. Крім того, щоб не руйнувати установлену доктрину щодо дії звичайного кримінального права в часі, «розширене» за змістом відображення принципу *nullum crimen sine lege* варто включити в спеціальний закон про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини, про який йшлося вище.

Таким чином, із імплементацією положень міжнародного кримінального права в національне кримінальне законодавство пов'язано досить багато проблем. Деякі з них ставлять під сумнів легітимність результатів такої імплементації, що необхідно враховувати під час прийняття відповідних політико-правових рішень. Найкращим виходом із ситуації, що складається наразі, як ви-

дається, є негайна ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду та розробка й прийняття закону про кримінальну відповідальність за міжнародні злочини (чи злочини за міжнародним правом). Такий крок відповідатиме п. 5 ч. 1 ст. 194 Регламенту Верховної Ради України, затвердженого Законом України від 10.02.2010 р. Зрозуміло, що це має бути політичне рішення, яке піде в розріз із переважаючою зараз доктриною кримінального права. Однак його реалізація, як видається, дасть можливість якісно розмежувати сфери дії цих двох кримінальних законів та забезпечить належну імплементацію норм міжнародного кримінального права в національне законодавство без створення випадів надмірної конкуренції кримінально-правових норм шляхом цивілізованого колізійного врегулювання.

У разі прийняття іншого рішення – одного з двох наведених у цій роботі законопроектів, українська держава повинна вирішити процедурним шляхом колізію, яка складається при прийнятті двох законів, спрямованих на урегулювання одного питання. Як цього добитися – питання для фахівців у галузі конституційного права, однак залишати його без уваги небезпечно, адже це може підірвати легітимність кримінально-правових заборон, які з'являться у КК України.

Щодо зворотної дії кримінального закону в часі, до внесення змін до Конституції України, подолати обмеження, визначені в Основному законі, правовим шляхом не видається можливим. Проте ситуація дещо спрощується з урахуванням максимально абстрактної наявної заборони в чинній редакції ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни».

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М. І. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни: двадцять запитань та відповідей. *Сайт ЦППР* URL : <https://pravo.org.ua/blogs/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennya-zakoniv-ta-zvy-chayiv-vijny-dvadtsyat-zapytan-ta-vidpovidej>. (дата звернення 09.10.2022 року);

2. Малюська пояснив, чому Україна не може ратифікувати Римський статут під час війни. *Радіо свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-maluska-ukrainainyumskyu-statut/31880061.html>. (дата звернення 09.10.2022 року);

3. Новий законопроект уряду № 7290 штучно звужує можливості для притягнення до відповідальності військових командирів та цивільних начальників російської федерації за воєнні злочини. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. URL : <https://helsinki.org.ua/appeals/novyy-zakonoproekt-uriadu-r-n-7290-shtucho-zvuzhuie-mozhlyvosti-dlia-prytiahnennia-do-vidpovidalnosti-viyskovykh-komandyriv-ta-tsyvilnykh-nachalnykiv-rosiyskoi-federatsii-za-voien-ni-zlochynu>. (дата звернення 09.10.2022 року).

4. Марін О. Кримінальна відповідальність за насильницьке зникнення. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2021. Випуск 72. С. 122-130.

5. *Völkerstrafgesetzbuch*. URL : <https://www.gesetze-iminternet.de/vstgb/1.html>. (дата звернення 09.10.2022 року).

6. Марін О. Джерела кримінального права у контексті правової реформи в Україні. *Проблеми державотворення*

і захисту прав людини в Україні: матеріали XXV звітної науково-практичної конференції (6-7 лютого 2020 р.). Ч. 2 Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2020. С. 137-139.

7. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права. *Сайт Верховної Ради України*. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc_4_1?pf3511=67804. (дата звернення 09.10.2022 року)

8. Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. *Сайт Верховної Ради України*. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74105. (дата звернення 09.10.2022 року).

9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів щодо офіційного тлумачення положень статті 58 Конституції України, статей 6, 81 Кримінального кодексу України (справа про зворотню дію кримінального закону в часі) № 6-рп/2000 від 19.04.2000 року. *Сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-00#Text>. (дата звернення 09.10.2022 року).

Marin O. Problems of implementation of international criminal law in the legislation of Ukraine

The article discusses the problems of the effectiveness of international criminal law in terms of the punitive ability of the relevant provisions. Potential problems of implementing

of international criminal law norms into national criminal legislation and applying of such provisions "passed through the prism of criminal law" by state jurisdictional institutions are analyzed. The best way out of the current situation is the immediate ratification of the Rome Statute of the International Criminal Court and the development and adoption of a law on criminal liability for international crimes (or crimes under international law). If another decision is made – one of the two bills mentioned in this work, Ukrainian the state must resolve the conflict that develops when adopting two laws to resolve one issue by procedural means. As for the retroactive effect of the criminal law in time, before amending the Constitution of Ukraine, it is not possible to overcome the restrictions defined in the Basic Law by legal means. However, the situation is somewhat simplified, taking into account the most abstract existing prohibition in the current version of Art. 438 of the Criminal Code of Ukraine "Violation of the laws and customs of war".

Keywords: war, international criminal law, Implementation, law on criminal liability for international crimes, the reverse effect of the law in time, criminal code.